

TRETJIČ O BESEDOTVORNI TEORIJI*

Poizkus A. Vidovič-Muhe, da teoretično omaja mojo besedotvorno teorijo, ni uspel. Besedotvorni algoritem v svoji sintetičnosti ali analitičnosti za vse tvorjeno besedje (tudi prevzeto) ohranja svojo enotno veljavnost v vseh šestih korakih in v njih predvidenih in predvidljivih operacijah, to pa od koraka (1), t. i. govorne podstave, prek izbora besedotvornega obrazila in s tem besedotvorne vrste (2), prevedbe v tvorbeni postopek preostalega, tj. nepoobraziljenega dela govorne podstave (3), njene krnitve (4), linearne razpustavitve tvorbenih delov (5) ter odprave šivov in temu sledeče pretvorbene modifikacije, glasovne in naglasne (6). Neoporečna je tudi ustrezna terminologija moje teorije. – Analitična pot poteka od koraka 6 h koraku 1.

A. Vidovič-Muha has failed in her attempt to theoretically controvert my word-formation theory. My word-formation algorithm, in its synthetic or analytic aspect, remains a valid generator/expositor of all complex words (including borrowings) in any of its six steps and in any operation predicted and predictable for these steps, starting with the speech base (step 1), then selecting the formant and, therethrough, the word-formative type (step 2), translating the remaining, i.e. the nonformantized, part of the speech base into the generative process (3), truncating the speech base (4), linearizing the formative elements (5), clearing away the junctures and making the ensuant phonetic and accentual transformational modifications (6). The corresponding terminology of my theory is also irreproachable. – The analytical procedure runs from step 6 to step 1.

0 O teoretičnih vprašanih besedotvorja sem doslej pisal v dveh razpravah: v Besedotvorni teoriji 1976 in Teoriji besedotvornega algoritma 1980, ter v zvezi s tem in z drugimi svojimi deli o slovenskem besedotvorju prišel do spoznanja, da bi bilo prav, ko bi se s teoretičnih postavk na novo obdelale slovenske zloženke (kakor sem si pred tem želel podrobne obravnave vrst pridevnikov). Obojega se je lotila avtorica tu obravnavane knjige: drugega kot magistrske naloge, prvega disertacijske – Pomen pridevniške besede in njena skladenjska vloga (1972), Zloženke v slovenskem knjižnem jeziku (1983).¹ V knjižni izdaji glavnine te disertacije se avtorica zlasti v pristopnem delu dotika moje besedotvorne teorije, o določenih stvareh pa je v zvezi s tem pisala tudi drugje, npr. v Slavistični reviji

* Ob knjigi Slovensko skladenjsko besedotvorje ob primerih zloženek, Partizanska knjiga, 1988, 244 str., avtorice Ade Vidovič-Muhe.

¹ Avtorica te svoje disertacije v knjigi ne navaja, le v pristopnem besedilu (6) beremo, da ima avtorica »prijetno dolžnost zahvaliti se prof. dr. Jožetu Toporišiču za kritične pripombe v zvezi z disertacijo – v marsičem so bile spodbudne«. Naj v zvezi s tem omenim, da je bila moja ocena te disertacije (z več tiskovnih napak od mene pri natisu nekontroliranega besedila) objavljena: »A. Vidovič-Muha: Zloženke v slovenskem knjižnem jeziku, Znanstvenoraziskovalno delo v okviru usmerjenih raziskovalnih programov na Filozofski fakulteti v Ljubljani v letu 1983, Ljubljana, 1984, 453–476, v nadaljnjem besedilu Ocena, vendar je avtorica v literaturi (211–215) ne navaja; tudi ni nikjer povedano, da sem ji izročil tudi svoj izvod njene disertacije z dodatnimi številnimi kritičnimi pripombami na njeno besedilo (ki sicer vse niso mogle biti sprejete v mojo oceno njene disertacijske naloge).

1983² in še kje, na kar se pa tu v glavnem ne bomo ozirali, ampak bomo ostali pretežno le pri knjigi, vsebujoči v uvodnem delu tudi temeljne postavke iz drugih nakazanih del.

Sam sem o besedotvorju začel razmišljati zlasti, ko sem pisal Slovenski knjižni jezik³. Druga moja besedotvorna ali z besedotvorjem kako povezana dela do l. 1982 avtorica navaja (18 enot)⁴, med njimi omenjena sestavka Besedotvorna teorija (SR 24 /1976/, 163–179) in Teorija besedotvornega algoritma (SR 28 /1980/, 141–151). Med takimi moji deli bi morala biti upoštevana vsaj še povzemalna razprava Izpeljava slovenskih samostalnikov.⁵

Poglejmo sedaj – v glavnem sledeč problematiki po načelu pojavljanja v zadevni knjigi –, v čem se ločimo, ali upravičeno kaj kritiziramo in kateri argumenti podpirajo kaj, kar si je nasprotno.

1 Najprej naletimo na vprašanje besedotvornega algoritma ob primeru za zloženke.⁶

1.1 Moj besedotvorni algoritem ima 6 korakov:⁷

1. govorna podstava: *kdór vódi délo*,
2. izbira obrazila (in s tem besedotvorne vrste): *-o- -ja*,
3. enota bodoče podstave tvorjenke (nepoobraziljeni del GP): *vódi délo*,
4. slovnična krnitev: *-vod-, dél-*,
5. zložitev tvorbenih delov: *dél-+-o-+-vod-+-ja*,
6. odprava morfemskega šiva in glasovne ter naglasne premene: *delovódja*.

Pripomnim naj, da mi »govorna podstava« pomeni možen delček besedila (»govor« = Desaussurjeva »parole«), da kot besedna zveza ima svojo skladenjsko zgradbo in da tudi nekaj pomeni. V tem smislu mi je govorna podstava tudi pomenska podstava bodoče tvorjenke.⁸

² Zloženke s pomenom lastnosti dela organizma, SR 31 (1983) 359–374. Bibliografija tega pri njej v knjigi str. 214.

³ Izšel 1966, avtorica ga ne navaja, čeprav ima SKJ 2 dokaj obširno poglavje (str. 93–120) o besedotvorju, kakor ne navaja tudi SKJ 4 1970, kjer je pod naslovom Tuje v slovenskem knjižnem jeziku (122–142) v veliki meri obravnavano tudi besedotvorje (128–142), pač pa avtorica navaja 116. str. mojega SKJ 3 (1967), kjer se najde naslov Vrste glagolskih dejanj.

⁴ Gotovo ni prav, da pri navedenih knjigah dostikrat ne prikazuje števila strani.

⁵ Linguistica (Ljubljana) 15 (1975) In memoriam Stanko Škerlj oblata, 241–256, razvidno in lahko ugotovljivo iz moje bibliografije v SR 34 (1986), 180. enota.

⁶ Avtorica ga tudi pozneje prikazuje le v okviru zloženek, čeprav seveda velja za vse besedotvorne vrste, a o tem na svojem mestu. Omenim naj še, da zelo rada citira le mesta iz moje Slovenske slovnice 1976, ne pa iz Besedotvorne teorije oz. iz Teorije besedotvornega algoritma, kjer so te stvari pri meni vendarle še precej dozorele. Prim. npr. moja poimenovanja za posamezne algoritemske korake iz te razprave (142): I. govorna podstava, II. izbira (desnega) obrazila /desnega, ker gre v danem primeru za izpeljavo/, III. izbira sestavin bodoče tvorjenke, IV. odvzem slovničnih lastnosti, V. razporeditev besedotvornih prvin, VI. odprava šiva in morfonemska prilagoditev prvin tvorjenke.

⁷ V disertacijski nalogi je avtorica bila na stališču, da ima algoritem za zloženke 6 korakov pri zloženkah s samo medpono, medtem ko bi jih imel pri priponskih (naš izraz) zloženkah 7. (Prim. moja Ocena, 455).

⁸ K temu prim. moja Oceno (455), kjer že za Miklošiča navajam *bělookъ 'albos oculos habens'*.

A. Vidovič-Muha hoče v svoji knjigi v algoritmu ločiti »kvečjemu štiri stopnje« (10), a oglejmo si njen primer za to v primeri z mojimi ob zloženki *vrvohodec*:

Toporišič

1. *kdór⁹ hódi po vrvi*
2. *-o- -ec*
3. *hódi po vrvi*
4. *-hod-, vrv-*
5. *vrv-+-o-+hod-+-ec*
6. *vrvohodec*

Vidovič-Muha

1. *vrv-o-hod-ec←*
2. *[tisti, ki] hodi [-ø] {po} vrv{-i},*
3. *-ec -o- (v resnici: [j]→ -ec, {} → -o-),*
4. *vrv-,*
5. *-hod-;*
6. *vrv-+-o-+hod-+-ec;*
7. *vrvohodec.*

1.2 Avtoričin komentar k mojemu izrazu pri poimenovanju posameznih algoritemskih korakov in njihovih enot¹⁰: »Pojma /skladenjska in pomenska podstava tvorjenke/ se enačita v razpravi J. Toporišiča (1980, 142), kjer pravi 'Govorna podstava je obenem pomenska podstava bodoče tvorjenke /.../'« Tu pri meni seveda ni nobenega enačenja: govorna podstava, npr. *majhna hiša*, je »besedotvorna skladenjska enota« (Toporišič, SR /1980/, 142), v tem primeru samostalniška besedna zveza s samostalnikom kot jedrom in pridevnikom kot prilastkom, ta besedna zveza pa ima svoj pomen. Za nasprotje prim. *ničvredna knjiga* (za tvorjenko *knjižura*), ki ima isto skladenjsko zgradbo, pa povsem različen pomen in temu ustrezno priponsko obrazilo (*-ica* nasproti *-ura*).

Da se izraz »govorna podstava« ne da zamenjati z izrazom »skladenjska podstava«¹¹, se lepo vidi tudi iz primerov kot *majhna hiša* in *višji kuhar*, ki imata isto skladenjsko podstavo (= samostalniška zveza s samostalnikom v jedru in pridevnikom kot določilom), ki pa dajeta različne vrste tvorjenk, prva izpeljanko (*hišica*, druga sestavljenko (*nàd kúhar*)).

Da avtoričin »algoritem« (ali kaj naj bi to bilo) ni posebno imeniten, se vidi tudi po tem, da ima različno število korakov za različne besedotvorne vrste (11), npr. ob tvorjenkah *pek*, *knjigovez*, *področje* (če smo pravilno členili):

1. <i>pek-ø ← [tisti, ki] peče [-ø]</i> 2. <i>[j] → -ø</i> 3. <i>pek-</i>	1. <i>knjig-o-vez-ø ← [tisti, ki] veže[-ø] knjig{-e}</i> 2. <i>[j] → -ø</i> 3. <i>{ } → -o-</i> 4. <i>knjig-</i> 5. <i>-vez-</i>
1. <i>pod-roč-je ← [tam, kjer je] {pod} rok{-o}</i> 2. <i>[j] → -je</i> 3. <i>{ } → pod-</i> 4. <i>-rok-</i>	

⁹ »Kdor« je okrajšava za »tisti, kj m člov.«, česar »tisti, ki« ne kaže, ker se lahko nanaša tudi na nečlov. Primer *vrvohodec* str. 10; avtorica posamezne dele razmejuje s puščico, vejico, podpičjem.

¹⁰ Če 3 in 4 zajamemo kot eno enoto (kakor je verjetno tudi mišljeno), je na mestu 3 našega koraka pri A. V.-M. praznina, izpolniti pa jo je mogoče s »hodi po vrvi«. Enota *vrv-o-hod-ec* pa je sploh odveč, tj. zaznamuje samo odpravo šiva oz. členi tvorjenko na tvorne dele.

¹¹ V disertacijski nalogi avtorica v veliki meri uporablja moj izraz »govorna podstava«.

K »tam,« s komentarjem »m/ž/s ob prislovnih zaimkih kraja, časa dajejo tem zaimkom samostalniško vrednost« (11), prim. moja Teorijo besedotvornega algoritma (SR 28/1980/, 143): *to, kjer* s primerom *sečišče*. Spol tvorjenke ni odvisen od prislova v podstavi (prim. *tam, kjer spravljajo koruzo* → *koruznjak*). Za naše mnenje prim. še: 1. *molitev z začetkom »Oče naš/Zdrava Marija*«, 6. *očenáš/zdravamarija*, prvi moškega, druga ženskega spola, to pa po izglasju nove besede, naglas po SP 1962.¹³

1.3 Tako kakor avtorica obravnavane knjige brez potrebe zamenjuje izraz »govorna podstava« s »skladenjska podstava«¹⁴, zamenjuje tudi moj izraz »dvo-deln o b r a z i l o« z »dvomorfemsko obrazilo« (12): *nad-streš-je*. Prvega imenuje predpanskega, drugega pripanskega. Recimo, da sprejemamo, da sta enoti *nad-* in *-je* tu obe obrazilo; ko bi bila avtorica ostala pri mojem pojmu dvodelnosti, bi bilo potem vse v redu: tu res imamo opraviti z dvema deloma, ne pa tudi z dvema morfemoma, saj je *nad-* res en morfem, v *-je* pa sta dva – pripanski *-j-* in končniški *-e*. Da bi v primeru kot *srbo-hrvat-ski* imeli »tri- ali večmorfemska samo medpanska obrazila« (12)? Tudi tukaj imamo le dvodelno, in sicer medpansko-pripansko obrazilo *-o- -ski*.¹⁵ Seveda je pri tem napačno misliti, da »izguba besednosti povzroča tudi izgubo lastnoimenskosti«.¹⁶

Toda vrnimo se k primeru *nad-streš-je*. Ali je *nad-* res »obrazilni morfem«, kakor bi rekla naša avtorica? Ni, ker spada že v govorno podstavo, namreč »tisto, kar je nad streho«. V mojih delih se tako po tradiciji imenuje »izpeljava iz predložne zveze«.¹⁷

1.4 Ko smo že pri besedotvornih vrstah, si oglejmo tipologijo le-teh pri naši avtorici (12), pri čemer bomo upoštevali definicije le-teh na koncu knjige.¹⁸ Avtorica loči: 1. (navadno) izpeljavanje, 2. tvorjenje iz predložne zveze, 3. zlaganje in 4. sklapljanje + 5. modifikacijo izpeljavanja in 6. modifikacijo sestavljanja. Na str. 184 pa se navajajo: 1. izpeljava (navadna) – *mislec*, 2. modifikacijska izpeljava – *bratec*, 3. modifikacijska sestava – *pod-predsednik, iz-pisati*, 4. sklapljanje – *nebodigatreba*, 5. tvorjenje iz predložne zveze – *za-peč-ek*, 6. zlaganje, medpansko-pripansko – *vrv-o-hod-ec* in 7. zlaganje, medpanskoobrazilno¹⁹ – *avt-o-garaža*.

¹² Številčenje moje na podlagi vejic, ki pri A. V.-M. ločujejo posamezne enote.

¹³ O pripisovanju spola tvorjenkam je pri meni najti več določnih mest.

¹⁴ Menda na uspešnost te zamenjave kaže del avtoričine opombe 7: »Poskusni učbenik Slovenski jezik, II (1983, 101–102) v redakciji B. Pogorelec uporablja za približni pomenski opis tvorjenke poimenovanje skladenjska podstava.«

¹⁵ Seveda je *srbohrvatski* lahko tudi le izpeljanka iz zloženke *srbohrvat* 'kdor govori srbsko ali hrvatsko'. *Srbohrvate* v narodnem oziru pozna F. Zwitter.

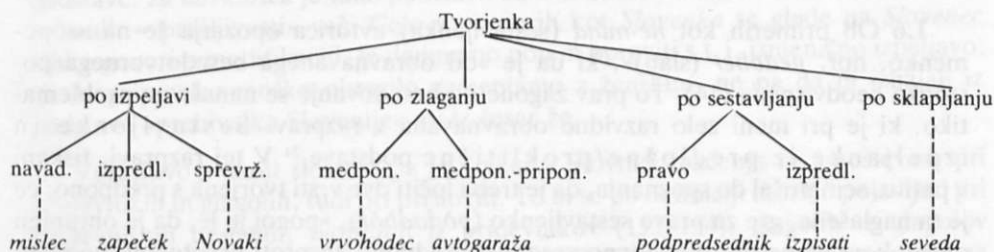
¹⁶ Str. 12, opomba 12. K *Srb[ij, Hrvat[ij]* → *srb-, -hrvat-*: prim. *Hrvat* → *Hrvat-* za izpeljanki *Hrvatek, Hrvatov*.

¹⁷ Prim. SS 1976, str. 145 za samostalnik, str. 155 za pridevnik, str. 160 za glagol (Glagoli iz predložne/predpanske zveze). Obrazilo je *nad-* v sestavljenkah: *nadkúhar* ← *višji kúhar*.

¹⁸ Prim. Pojasnilo nekaterih pogostejših strokovnih poimenovanj, 183–185, Besedotvorne vrste (184). Avtorica torej ne sprejema besede »izraz« v zvezi »strokovni izraz«, »strokovno izrazje«. Prim. moja kritiko avtoričinih besedotvornih vrst že v Oceni, 456.

¹⁹ Zakaj tu še »obrazilno«, pri »medpansko-pripansko« pa brez »obrazilno«?

V resnici imamo le izpeljavo (*mislec, bratec, zapeček*), zlaganje (*vrhovodec, avtogaraža*), sestavljanje (*podpredsednik, prednaročiti*) in sklapljanje (*nebodiga-treba*). Šele v tem okviru nato ločimo pri izpeljavi navadno (*mislec, zapeček* – enkrat iz ene besede, drugič iz predl. zveze), modifikacijsko (*bratec*) itd., zlaganje z dvo- oz. enodelnim obrazilom in sestavljanje (če že hočemo: navadno tj. iz glagola s predlogom in modifikacijsko) – pri zlaganju lahko govorimo kar tudi o medponskem in medponsko-priponskem. Pri sestavljanju glagola pa je mogoče ločiti pravo sestavljanje (*prednaročiti* in »sestavljanje« s predpono iz vezljivostnega predloga (*izpisati* ← *pisati iz*). Torej:

Seveda je to, kar avtorica tu prikazuje, znano tudi že iz naše dotlejšnje literature,²⁰ med drugim tudi t. i. modifikacijske (po naše morda »inačenjske«) tvorbe obeh vrst (tj. priponske in predponske). Tu tega ne bomo ponazarjali, pomudimo se le ob tistih pojmovanjih avtorice, ki so zmotna ali nepotrebno zapletena. Ker smo o izpeljavi že govorili, se ustavimo ob modifikaciji.²¹

1.5 V razpravi Teorija besedotvornega algoritma sem (po zgledu na nemško slovnico) modificiranju s priponskim obrazilom pridružil še tistega s predponskim (*hiš-ica + pod-predsednik*). Tam že uvodoma k »/i/zbiru besedotvornega obrazila in besedotvorne vrste« (143) pravim: »Ta izbira se izvrši na podlagi razčlenbe govorne podstave in ob upoštevanju količine obvestila, ki naj bi bila predvidljivo vsebovana v (novi) tvorjenki.« Za sestavljanje, tj. tvorbo z levim obrazilom, pravim, da izberemo »levo /obrazilo/ pri izrazih razmerja visok/višji → *nad-/super-*, tak – ne tak → *ne-/a-*, nasproten → *proti-/anti-*, nižji → *pod-/sub-/hipo-* prej → *pred-*, pozneje → *po-/post-*, istočasno → *so-*, lepši od vseh → *naj-* ipd.«, vendar desno obrazilo v primerih kot: bolj (lep) → *-ši*, majhna → *-ica*, drobna → *-ica*, grda → *-ura* ipd., torej tudi pri t. i. modifikacijah«. Izrecno je tudi rečeno (144), »da se pri modifikacijah poobrazili odvisni del besedne zveze (*majhna* miza, *drobno* stopati, *bolj* lep, *večkrat* stopiti → *mizica*, *stopicati*,²² *lepše*, *stopati*«. Pozneje – v predava-

²⁰ Prim. pri meni SS 1976, v dokončni obliki v Teoriji besedotvornega algoritma, SR 28 (1980), 141–151 ipd. Razprave Teorija besedotvornega algoritma, kjer je v mojih delih dosežena največja teoretična stopnja dotlej o teh stvareh, avtorica skoraj dosledno ne upošteva, ampak se v svojih kritičnih opombah opira predvsem na SS 1976.

²¹ Domač izraz za to vrsto bi bil, kot rečeno, morda »inačenje«. Znanstvena nravnost seveda naravnost zahteva, od del, ki obravnavajo isto problematiko, upoštevati tista, ki so rezultat končnih spoznanj avtorja.

²² Tu je tiskovna napaka, in je nam. *ic* ležeče *ca*.

njih (morda imam to tudi že kje tiskano) – pa sem prišel do spoznanja, da gre pri sestavljanju za poobraziljenje izrazov govorne podstave, ki se vsi nanašajo na enote koordinacijskega sistema: to so enote kot plus, minus, več, manj, prej, pozneje, isto, razno idp. V tem smislu je primerljivo avtoričino besedilo na str. 14: »Za pridevniški prilastek v skladenjski podstavi velja, da se pretvarja v predponsko obrazilo, če je vrstni: navadno izraža hierarhičnost, morda še krajevnost, časovnost. /.../ Kaže da ima pretvorbena vrednost predpunskega obrazila tudi pomen odsotnosti lastnosti, ki jo izraža predmetnopomenska beseda: ne-vojak, /.../ ne-mlad /.../«. ²³

1.6 Ob primerih kot *ne-mlad* (sestavljenska) avtorica opozarja še na »sopomenko, npr. *nedober* (slab)«, ki da je »od obravnavanega besedotvornega postopka neodvisn/a/« (14). To prav zagonetno besedovanje se nanaša na problematiko, ki je pri meni zelo razvidno obravnavana v razpravi *Sestavljenke in izpeljanke iz predložne/proklitične podstave*.²⁴ V tej razpravi, tiskani v petitu, sem prišel do spoznanja, da je treba ločiti dve vrsti tvorjenk s predpono: če je ta naglašena, gre za pravo sestavljenko (*pòdodbòr*), »pogoj je le, da je ohranjen občutek za pomensko variativno vrednost predpone nasproti prvotnemu pomenu podstave« (105) – v tem smislu so posebnost tvorjenke kot »*nihčè, nekaj, neúmen*»²⁵ ipd.« z enim naglasom. Vse druge tvorjenke z nenaglašeno predpono pa so mi tvorjene iz »predložne zveze«, in sicer tudi pri glagolu (*»obglaviti* ← 'spraviti ob glavo'«), ali pa glagoli »iz zvez glagola s predložnim predmetom ali prislovnim določilom: *napasti sovražnika* ← »na sovražnika pasti«, *vstopiti v hišo* ← »v hišo stopiti«, *doslužiti* ← »do konca služiti«, *razodeti se* ← »raz sebe deti« itd.« Važna je še opomba, da imajo »izpeljanke iz proklitične podstave po pravilu tudi priponsko obrazilo, prim. *do-kolen-ke* ← »nogavice do kolen«. V tem smislu so zatem v moji SS (1976, 1984) sestavljenke iz predložne, pravzaprav sploh predslonske zveze, zmeraj obravnavane v samostojnem predelku, torej ne skupaj z izpeljankami, ki imajo nepredslonsko podstavo: za samostalnik prim. str. 145, za pridevnik 155, za glagol 160, za prislov 170–171, sestavljenke pa posebej (pri samostalniku 146–147, pridevniku 156–157, glagolu 161–169).

1.7 Kritično opombo ima avtorica tudi k o b s e g u mojega pojmovanja m o d i f i k a c i j s k e t v o r b e pri samostalnikih (na tem mestu /14/ z natančnim citiranjem

²³ Glede tega, kateri izrazi govorne podstave se predponijo, avtorica v 13. opombi (14) navaja, da ta njena ugotovitev izhaja iz primerov, navedenih v SS 1976 (strani niso navedene). »Za določitev teh pridevnikov bi bilo nujno pregledati obsežnejše gradivo.« Kakor se vidi iz citata iz mojega sestavka *Teorija besedotvornega algoritma*, ne gre samo za pridevnike, ampak tudi za prislove (*prej, pozneje*), členke (*ne*). Za kaj vse gre, se lahko ugotovi, če si v moji Slovnici ogledamo te vrste predpon pri samostalniku (146–147), kjer se navajajo *anti-, dis-, eks-, infra-, ko-, med-* (še 19 drugih), pri pridevniku (156–157), kjer se navajajo *a-/ab, ad-, an-, ante-/.../, ne-, ne-, ni-* (in še 11 drugih). Iz teh list v Slovenski slovnici 1976 vidimo, da so v njih vsi primeri, ki jih navaja tudi avtorica: *med-, re-, ne-, ne-, pra-, nad-, so-*. Moji primeri za te predpone v SS 1976 so: *mèdklíc, réelékcija, nèhumánost, nekádó, prámati, nàdčlòvek, sòstanoválec* pri samostalniku (oz. sam. besedi) in *prèdnápét, nèrjavèč, nekák, prádávén, nàdčlòvèški, sòdudeležèn*. (Predpona *ne-* kot v *nekdo* je v resnici morda predslonka.)

²⁴ SR 21 (1973), 105–112; avtorica napačno citira (214) »... predložno proklitična...«

²⁵ *Neúmen* se da naravno razlagati s »tak, ki ne ume«, *nèúmen* pa je res sestavljenka. Glede *ne-* (kot v *nekaj*) gl. op. 23, oklepajeno.

strani): »SS 1976, 141–142, ima med modifikacijami tudi t.i. feminativne in maskulinative, kar pa je vprašljivo glede na to, da se pri teh tvorjenkah obrazili jedro skladske podstave, v besedotvorno podstavo pa se pretvarja svojilnorodilniški prilastek: *davkar-ica* ← [tista, ki je (od)] *davkar* [-(j)a], [j] → *-ica*, *davkar-*.« Merilo, kaj je modifikacijska tvorba, je podano v tej isti moji slovnici (136): »/P/ri /modifikacijskih/ izpeljankah /.../ gre za izpeljavo iz jedra vsakokratne besedne zveze, s priponskim obrazilom pa se izraža prilastkovna modifikacija, npr. *majhen otok* → *otoček*, *vsi vojaki oz. vojaki sploh* → *vojaščina*.« Da sem feminative (in maskulinative) pravilno uvrstil med inačenjske tvorbe, dokazujejo pravilne podstave: za *davkarica* je taka podstava *davkar ženska* ali *ženski davkar* – in že ni nobenih »vprašljivosti« več. Celó v primerih kot *Slovenka* se glede na *Slovenec* lahko govori o modifikaciji, le da imamo potem opraviti s t. i. izmenično izpeljavo, tj. da priponsko moško obrazilo zamenjamo z ženskim, ne pa da bi izhajali iz podstave »prebivalca Slovenije« ali iz česar že.

Vprašljivo v moji slovnici pa je, zakaj v Slovnici inačenja ne upoštevam pri pridevniki in glagolih, tudi pri prislovih. To bi se po definiciji moralo pojavljati pri pridevniških besedah, tvorjenih iz pridevnikov (153–154), glagolih iz glagolov (159–160) in prislovih iz prislovov (tega v SS 1976 oz. 1984 ni), torej vsaj za pomenske skupine kot stopnjevano, mladično/nedoraslo, manjšalno, slabšalno in kar se od tega kombinira (prim. SS 1976 ali 1984, 142–145). V tem smislu bi bilo treba pri pridevniški besedi pridevniško podstavo imeti za inačenjsko, ko gre za 1. manjšalnost oz. 2. ljubkovalnost, 3. večalnost, 4. približevanje, 5. večjo stopnjo, 6. podobnost, pa še pri zaimkih na *-šen* ipd. ter vseh pridevniških tvorjenkah iz števnikov: za primer *pridkan* ← *lepo priden*, *drobcen* ← *čisto droben*, *grozanski* (?) ← *zelo grozen*, *belav* ← *precej bel*, *čistejši* ← *bolj čist*, *fantovski* ← *vedenjsko fantov*, *takšen* ← *glej tak /precej tak/ čisto tak*, *peti* ← *zaporednostno pet* (ali kako že), *peter* ← *vrstno pet*, *peteren* ← *peter pomnožen*. Pri glagolu so modifikacijske vse tvorbe glagolov iz glagolov (*stopati* ← *večkrat stopiti*, *hlipkati* ← *drobno hlipati*, *goljufici* ← *po malem goljufati* ipd. Pri prislovu bi med inačenje prišli primeri kot *malce* ← *prav malo*, *sploh verjetno vsi prislovi iz prislova*: *kjerkoli* ← *kjer ugodno* (če tega nimamo, kar je prav, za besedno zvezo: *kjer koli*)²⁶. Seveda to še zlasti velja za lastnostne prislove (*višje* ← *bolj visoko*), če tega – *bolj primerno* – ne izvajamo iz stopnjevanje pridevniške oblike, v primerih kot *počasneje*, *k počasi* pa iz ustrezne supletivne podstave. – Toliko o inačenjski problematiki.

1.8 Ustavimo se še pri pomenskih skupinah tvornjenk²⁷ (16). Avtorica za mojo slovnico pravi, da »navaja pri izpeljavi samostalnika šest besedotvornih pomenov, pomensko prilagojenih besedni vrsti, ki motivira samostalniško tvorjenko«. Prav bi bilo mojo klasifikacijo predstaviti podrobneje, še bolj prav, da bi opozorila na moj pregled teh kvalifikacij v sestavku, ki ga je sicer v svoji

²⁶ Prim. Petar Skok, Etimologijski rječnik..., 1972, *koliti*, im 'željeti, biti na srcu'.

²⁷ Pri avtorici v kazalno neizkazani enoti 1.3.1.3; podobno neizkazane so v tem delu še enote 1.3.1.1, 1.3.1.2, 1.3.2.1, 1.3.2.2.

literaturi tudi prezrla, ki pa je jasno razviden iz moje tudi v njeni literaturi²⁸ navedene razprave Teorija besedotvornega algoritma. Povejmo jasno, da so mi te pomenske skupine pri glagolski podstavi naslednje: 1. vršilec (človek ali žival), 2. vršilec (–človek, –žival), 3. dejanje, 4. rezultat dejanja, 5. kraj, 6. snov: 1. *bralec*, 2. *obračalnik*, 3. *branje* (to, da se bere), 4. *branje* (to, kar je brano), 5. *križišče* (to, kjer), 6. *škropivo* (recimo: to, s čimer).²⁹

Avtorica je to toliko spremenila, da je deloma predrugačila zaporedje pomenskih skupin tako, da je iz mojega zaporedja 1 2 3 4 5 6 dobila 3 1 2 4 5, mojo 6. skupino pa fuzionira z mojo 2. skupino (njeno 3.), prim.:

Toporišič

1. *bralec*
2. *obračalnik*
3. *pisanje*¹
4. *pisanje*²
5. *obračališče*
6. *škropivo*

Vidovič-Muha

1. ¹*pisanje*
2. *bralec*
3. *obračalnik*, *belež*
4. ²*pisanje*
5. *obračališče*³⁰

Misel (ali se opira na kako zgledovanje, ne vem), da se vršilnik (kot to sedaj nasproti vršilcu, ki ima pri sam. m. spola kategorijo živosti, imenujem) izenači s snovjo, je že slovnično kontraindicirana: prim. *trije* obračalniki – *troj* belež ali »*Pleskar* (vršilec) je z *risalom* (vršilnik) z *beležem* (snov) vlekel bele črte na sivo podlago«. Še bolj bi se ta neprimernost pokazala, če bi avtorica upoštevala tudi ustrezne tvorbe iz samostalnika, pri čemer bi se ji *mariborčan* (vlak) izenačil s *kisikom* ali *štajerec* (vlak) z *afrodiziakom*. – Moram pa priznati, da so nekateri primeri v moji drugi skupini pri izpeljankah samostalnik iz samostalnika lahko tudi snovni (*bizeljec*, *vipavec*, SS 1976 oz. 1984, 138). – Sicer pa je treba opozoriti na dejstvo, da ima avtoričin graf 2 (18) naslednje zaporedje pomenskih skupin tvorjenk: dejanje; kraj, čas; vršilec – rezultat, vršilnik.

V mojem besedotvorju je pomensko skupinjenje tvorjenk omejeno na izpeljanke, medtem ko gradivo za primerljive zloženke ni razčlenjeno, čeprav so dejansko za ustrezne podstave, npr. glagolske, enake. Prim. pri meni samostalniške zloženke iz glagola (SS 1976, oz. 1984, 146), kjer se dajo izpisati naslednje kategorije, vzporedne izpeljankam (seveda le pri medpovonsko-pripovonskih zloženkah):

1. *bralec*
2. *obračalnik*
3. ¹*branje*

1. *delovodja*
2. *zobotreba*
3. *krvotok*

²⁸ Pri njej na str. 214; prim. v Teoriji besedotvornega algoritma str. 143, opomba 5: »/V/zporednost tvorb za posamezne pomene glagolske/pridevniške/samostalniške podstave pa je poudarjena v članku Izpeljava slovenskih samostalnikov, *Linguistica* (Ljubljana) 1975, 241–255, posebno na str. 242. Tam je tudi prikazana zgodovina odkrivanja besedotvornih pomenskih skupin samostalniških izpeljank.«

²⁹ Snovnost je zelo obširna in važna kategorija tudi v slovnicu. Prim. še opombo v Oceni, 457.

³⁰ Temu na podlagi pripombe J. Müllerja, da pri meni manjka kategorija časa, dodaja še to: *predpust*.

4. <i>²branje</i>	4. <i>telovadba</i> (predmet v šoli)
5. <i>sečišče</i>	5. <i>senokošnja</i> ('čas') ³¹
6. <i>belilo</i>	16/ <i>kolomaz</i>

Avtorica naše knjige se je v ponazarjanju precej trudila, da bi izpeljankam našla vzporednice v zloženkah, npr. *dela-vec*, *vrv-o-hod-ec* (16), vendar kake doslednosti v tem pogledu ni.³²

1.9 Morda se iz uvodnega dela spleča, ogledati si še (tvorbene vzorce glagola) (17–25). Pri tem sem jaz omenjen najprej v opombah 16 in 17 (19), prvič v zvezi s primitivi, drugič, v zvezi z obvestilom, da so primeri glagolov vzeti »večinoma iz SS 1976 (158–169)«, kar pomeni, da je obdelana vsa tvorba glagolov.³³ Na ustreznem mestu namreč obravnavam najprej izpeljavo glagolov (iz sam., prid., glag., medm., predložne zveze), nato pa še zlaganje in sestavljanje. Pri meni je govorna podstava podana s tipi *delati/biti/imeti opraviti z/igrati na/delati kot/govoriti/biti v poteku/delovati z/delati koga zalimetil/porabljatilizražati potek* + samostalnik, torej: *gub-*, *goljuf-*, *gosl-*, *balin-*, *golobčk-*, *hudič-*, *ceh-*, *gobc-*, *človek-*, *drisk-*, *bič-*, *dež-*, čemur nato sledi večinoma *-ati* (in še *-irati*, *-ovati*), *-iti* (*-ariti*). Tako pri samostalniški podstavi tvorjenke, pri pridevniški pa: *delati/biti/postajati/delati se/delati (kakšnega)/imeti zaloglašati se*.³⁴ Avtorica ima naslednje glagole: *delati/narediti*, *delati z*, *biti*, *biti kot*, *biti* 'obstajati, nahajati se', *dati/dajati*, *postati/postajati*, *imeti*.

Ker je pri avtorici vse to silno nepregledno, bi nam vzelo preveč časa, da bi ugotovili, kaj s tem pravzaprav hoče, za vsako skupino pa navedimo po en primer: *gub-*, *plug-*, *kralj-*, *burj-*, *gnezd-*, *etiket-*, *ekraniz-*, *doktor-*, *god-* (8 enot nasproti mojim dvanajstim). Pri pridevniški podstavi ima avtorica *biti/postati/postajati*, *delati*. V preglednici:

Samostalnik

Toporišič

1. *delati gub-*
2. *biti goljuf-*
3. *imeti opraviti z gosl-*
4. *igrati na balin-*
5. *delati kot golobčk-*
6. *govoriti hudič-*
7. *potekati ceh-*³⁵

Vidovič-Muha

1. *delati/narediti gub-*
2. *delati z plug-*
3. *biti- kralj-*
4. *biti kot burj-*
5. *biti* 'obstajati/nahajati se' *gnezd-*
6. *dati/dajati etiket-*
7. *postati/postajati doktor-*

³¹ Te besede SSKJ nima, pač pa prim. njegov *senoseč* 'travnik', 'čas košnje'. V Besedišču SJ prim. *senokoš*, *senokoša*, kar je že pri Pleteršniku (*senokoša* 'gorski travnik', *senokošnja* 'košnja v hribih'). Na Mostecu bi bil lep primer za kraj *kolosek* 'gozd, v katerem se seka kolje'. 16/: sedaj dodano.

³² Na spodrsrljaje se tu posebej ne oziramo, kakor npr. *dela-vec* (16) – dober je *lov-ec*, medtem ko je *delavec* po vsej verjetnosti iz *delav(en)*, ali *dodat-ek* (17) ← »to, kar se doda« (očitno je to »to, kar je dodato«; *ekraniz-irati* (20).

³³ Torej so tudi primeri za druge skupine iz SS 1976 (in ne le za to skupino)?

³⁴ V resnici opisno »dajati glas«.

³⁵ V SS 1976 »biti v poteku«.

8. <i>delovati</i> z gobic-	8. <i>imeti</i> god-
9. <i>delati koga</i> za človek-	
10. <i>imeti</i> drisk-	
11. <i>uporabljati</i> bič-	
12. <i>izražati</i> potek dež-	

Natančna primerjava bi pokazala, kateri način je boljši. Kam bi šli npr. moji pomeni 6, 12 ipd. Jedrni podstavni glagoli so pri avtorici blizu mojim pridevniškim.

Pridevnik

Toporišič

1. *delati* globok-
2. *biti* bolehn-
3. *postajati* bled-
4. *delati se* dobr-
5. *delati kakega* brihtn-
6. *imeti* za drag-
7. *oglašati se* gostol-

Vidovič-Muha

1. *biti* divj-
2. *postati/postajati* bled-
3. *delati* črn-

Pri tvorjenih glagolih avtorica sledi SS 1976 oz. 1984 v tem smislu, da najprej obravnava tvorjenke s samostalniško, nato pridevniško, glagolsko in predložnozvezno podstavo (izpustila je one z medmetno), zatem govori o sestavljanju in na koncu o zloženkah (pri meni so zloženske pred sestavljenkami).

1.10 Morda se da kaj reči k tvorjenkam iz predložne zveze, pri meni z domačimi predlogi *na-*, *ob-*, *o(b)ne-*³⁶, *raz-* in *u-*: *namestiti*, *obogatiti*, *obnemoči*, *razbrzdati*, *unovčiti*.³⁷ Ne moremo se strinjati, da bi na sploh bilo »sestavljanje /pri glagolu/ modifikacijska besedotvorna vrsta« (21). Za inačenje gre samo pri t. i. pravih sestavljenkah tipa *prèdnapéti* ← *poprej napeti*, ne pa tudi pri tvorjenkah iz glagolov s predlogi vezljivosti, kakor *pasti na (koga)* → *napasti (koga)* oz. *stopiti v (kaj)* → *vstopiti v (kaj)*. Avtorica sprejema mojo teorijo o tvorjenju iz, imenujemo to tako, predložnoglagoleske podstave, prim. *voziti iz* → *izvoziti*, vendar tega ne pove. Razpravo Sestavljenke in izpeljanke citira (22) le za »Pomen predponskih obrazil pri glagolu razčlenjujejo«. Na str. 23 avtorica v zvezi s sestavljanjem navaja: »V SSKJ imajo dva naglasa tiste sestavljenke, katerih podstava predpon /2/ je predložni morfem *pred* v pomenu časovne prislova *prej*; primera sta samo dva, in sicer v SSKJ 3, 1005, *predpakirati* ter *predpripraviti*, 1008. Mogoče bi bilo dvonaglasnost utemeljevati s prevzetostjo (kalkiranostjo) sestavljenk s časovnim pomenom predpone.«

³⁶ Tej je ugovarjal V. Gjurin (Slovenski glagoli tipa »onegibiti«: besedotvorno, v: Slovenska medicinska beseda, XV. jubilejni memorialni sestanek profesorja Janeza Plečnika, II. del, 733–755, v: Medicinski razgledi 23 (1984), Supl. 8, konkretno str. 736–737), češ da *-ne-* spada k podstavnemu pridevniku: v SSKJ so primeri *obnemoči*, *onečastiti*, *onečediti*, *onečistiti*, *nemoči*, *onemogočati*. Moja misel je bila, da *nemoči* pomeni dvakratno odvzemanje: z *ob-* in *ne-*, sicer bi iz *nemoč* dobili govorno podstavo spravit *ob nemoč*, to pa bi bilo ravno *omoči* (= *opomoči*) si.

³⁷ Mimogrede: *raz-veljaviti* (22) je napačno: to je iz »spraviti raz veljavo«, s pomenom *raz* = 'ob'.

Tu se avtorica očitno še vedno upira sistemskemu gledanju na razliko med sestavljenkami, pri katerih predpona zamenjuje polnopomenski izraz govorne podstave (*pòdpredsédnik, prástár, prèdpakírati* iz nižji *p.*, zelo *s.*, poprej *p.*). Seveda tudi nista samo dva taka primera: sem gre še *prednaróčiti* (991), *prèdgréti*, šel pa bi tudi *prèddatírati, prèdnápéti*, s predpono *po-* pa npr. *pòdnaróčiti, pòzavaro-váti*; prim. še *prèfabricírati*.

Tukaj si avtorica prizadeva, da bi rešila svojo nekdanjo misel, da imajo vse sestavljenke inačenjsko naravo, npr. tudi *pre-* 'več močnejše (kot)', prvotno 'skozi' in zato lahko stopnjevani pomen« (23) itd. V resnici so jasni primeri tipa *pregreti* razložljivi iz preproste govorne podstave »greti čez mero«, kjer predlogu *čez* pri glagolu ustreza predpona *pre-*. Tako je tudi za *pocingljati* treba misliti na podstave kot »cingljati po malem« ipd.

1.11 Recimo še katero k t e o r i j i z l o ž e n k, ki so pravzaprav resnična tvarina te knjige (ali naj bi bila). Kaj zlaganje je, je načeloma že dolgo znano: tvorbe dveh tipov – a) *zdravnik za živino* → *živinozdravnik* in b) *tak dobrega srca* → *dobrosrčen*.

Med sestavinami podstave je t. i. m e d p o n a, najbolj običajno *-o/-e-*. Avtorica se je ob tem mojem izrazu razpisala takole (28, opomba 24): »J. Toporišič (SS 1976)³⁸ uporablja ob pojmu medpona še poimenovanja kot vezni samostalnik, imenovalniška končnica (120),³⁹ tudi nevtralizacijski samoglasnik (1980 a, 146).«⁴⁰ Seveda bi iz razprave Teorija besedotvornega algoritma lahko navedla še izraz vmesno obrazilo (146). Pač pa ni v »SS 1976, 120« nobene moje izjave, »da je vezni samoglasnik tožilniški ali roditeljski ali da je končnica imenovalniška«, kakor trdi avtorica r. t. (28). Tam v resnici piše, da imenovalniška končnica v prvem delu zloženke »nekončnemu delu podstave jemlje slovnične značilnosti«, rečeno pa je tudi, da je »vezni samoglasnik tudi tožilniški ali roditeljski«. – Kar na vse slovenske besedotvorce se nanaša naslednji avtoričin očitek: »Sploh je značilno za teorijo slovenskih zloženek, da obravnava ali vsaj poimenuje sestavine besedotvorne podstave kot še vedno samostojne besedne vrste ali (slovnične) oblike, kljub temu da so že šle skozi besedotvorni proces« (28, opomba 24).⁴¹ Avtorica kritizira tudi naš Načrt pravil za novi slovenski pravopis (1981): »Izrazno neizčiščena razmerja med sklonskim in obrazilnim morfemom ohranja Načrt pravopisa (1981): uporablja izraze 'vezavna končnica' (11), 'imenovalniški vezavni samoglasnik', 'imenovalniški imenovalnik' (113) ipd., čeprav gre za homonimnost morfemov.«

Avtorica tudi tu brez potrebe ugovarja in poučuje. Pod drobnogled postavimo njene opombe v zvezi z Načrtom 1981: Na str. 11 ni nobene »vezavne končnice«, saj je tam govor o glasovni vrednosti črk, na str. 113 pa ni ne izraza »imenovalniški vezavni samoglasnik« – saj je to *contradictio in adjecto*, – ko pa je vezava vendar vezana na neimenovalniške sklone –, ne imenovalniški imenovalnik, saj je to absurd. V resnici tam piše »imenovalniški vezni samoglasnik *-a-*, *-ø-*« v prvem in

³⁸ Spet omejitev le na SS 1976; seveda ne »vezni samostalnik«, ampak »v. samoglasnik«.

³⁹ V resnici pravim še, da je »vezni samoglasnik tudi tožilniški ali roditeljski«, r. t.

⁴⁰ Na citiranem mestu Linguistice je v resnici stran neke italijansko pisane razprave: avtorica verjetno misli na razpravo Teorija besedotvornega algoritma iz SR 28 (1980), 141–151, a tudi tam na omenjeni strani tega izraza ni.

⁴¹ Prim. še Ocena, 461.

»imenovalni imenovalnik« (s primerom *slog*, *imenovan belkanto*). Prav tako tam ni nobene »vezavne končnice«, ampak je govor o »vezavnih (rekcijskih) samoglasnikih -i-, -e-, -a-, -ø-«. Ker sem avtor vsega tega seveda jaz, bi res rad vedel, kje avtorica spričo tega pri meni vidi zmedo. Kakor se iz navedenega jasno vidi, je tu govor o veznem samoglasniku ali medponi, ne o končnicah (prim. črtice na obeh straneh samoglasnikov, tudi ničtega). Da se imenujejo ene imenovalniške, pa je pri tem mišljeno, da so imenovalniškega izvora (da prinašajo slovnično nevtralizacijo, za kar prim. *cekasžica* ← *žica iz cekasa*), in da so taki morfemi imenovalniki po izvoru prim. *Slovenijašport*. Vezavne pa druge imenujem glede na to, da so posledica vezave (*častivreden* = *vreden časti*, *trizob* = *imajoči tri zobe*). In zakaj se tu uporablja izraz vezni samoglasnik? Breznik SS 1934, 174 to imenuje pripona, SS 1956, 115 vezni vokal in enako SP 1962, 75, iz tega pa je po izročilnosti nastal »vezni samoglasnik« v Načrtu. S stališča pon pa sem ta »vezni samoglasnik« imenoval medpona (prim. še mojo novotvorbo »popona« k tradicionalnima predpona in pripona).

Glede »medpanskega morfema« (29) tipa -o- sem že v oceni disertacije menil,⁴² da ni nič drugega kot sredstvo nevtralizacije, saj npr. -o- »pomeni« tako prisojo (*krvotok* ← ... kri teče), vezavo (*vodovod* ← ... vodi vodo), primik (*mimohod* ← hodi mimo; prim. še prilastkovno določevalnost v *novomeški* ← ... Novega mesta), poleg tega pa še prirednost (*črno-bel* ← črn in bel). Razmerje izhaja iz slovničnosti sestavin zloženek. Zato se nam ne zdi prav nič čudno, da »/n/ e v slovenski pa tudi ne v pregledani literaturi poljskega besedotvorja ni najti pretvorbene (pomensko-formalne) utemeljitve tega morfema« (avtorica, str. 29).

Pri zloženkah avtorica nerazvidno razpravlja o razliki med pripono in priponskim obrazilom.⁴³ Pripona je seveda vsak morfem (razen t. i. končniškega za spol, sklon, število, osebo) desno od korena, priponsko obrazilo pa je pripona v besedotvorni (*stavec*) ali oblikotvorni (*delal*) vlogi, in sicer ne glede na to, ali ima še končnico (kakor *-ecø*, *-lø*) ali še kak morfem druge vrste (*kup-ova-ti*) ali ne (*lep-o*, *dela-ti*).⁴⁴ Kaj tudi pomeni avtoričino besedovanje »Izrazno so torej pripone zloženek glasovne, in sicer soglasniške, ali pa je pripona neglasovna (ničta)«? Saj so pripone zloženek tudi zložne (npr. od avtorice navedeni *-eš* /ki mi pa ni znan/, da ne omenjam kake *bogorod-ice* (31), *filolog-ije*, *detomor-ilke*, *trdoživn-jaka* (99), *mnogoparklj-arja* (149), *pettisoč-aka* (14), *novoplaton-izma* (155).

Omenil bi še avtoričino upiranje mojemu spoznanju (Teorija besedotvornega algoritma, 145), da je desno obrazilo lahko »priponsko (-ič, -anje, -najst...), /.../ in končniško (-ø_m, -ø_z, -a, -o...)« in dalje: »V primerih kot govor, bera iz 'to, da govoriš', 'to, da/to, kar nabereš' torej nimamo ničtih pripon, ampak je obrazilo kar končnica, ki besedo iz ene besedne vrste prevede v drugo, in sicer v čisto določen sklanjatveni tip (prim. *lov -a* proti *lov -i...*)«.⁴⁵

⁴² Ocena, 456.

⁴³ Str. 30. To drugo sem sistematično uvedel pač jaz (zanimivo je, da avtorica ne pozna mojega članka Oblikoslovna terminologija in njeno jezikovno ozadje, JIS 3 (1957/58), 209–213).

⁴⁴ Kaj torej pomeni avtoričino »Zavedati se torej moramo, da je izraz priponsko obrazilo in pripona /to sta vendar dva izraza/ uporabljen največkrat dvomorfemsko /?/ – besedotvorno in končniško (če gre samo za besedotvorni morfem, mora biti to vidno iz zapisa«.

⁴⁵ Zgodovinsko gledano, v osnovo: *děl-a-ti* → *děl-o-C* ali pa narobe: *brus-o-C* → *brus-i-ti*.

1.12 Avtorici ni pogodu tudi moje pojmovanje sklopa (32, opomba 31), češ da pojem sklapljanja »ostane nerazložen«, čeprav po SS 1976 (122) pravim, da pri tem »/e/note večdelne podstave enostavno sklopimo v novo besedo: *seve, bogve, očenaš, kdorkolil...!*«. ⁴⁶ Pri tem avtorica ne upošteva moje razprave Teorija besedotvornega algoritma (1980, 143–144), kjer je rečeno, da se pri sklapljanju »odločimo, da bomo ohranili sestavine podstave bodoče tvorjenke nespremenjene, /...in torej uporabimo/ sklopno obrazilo (*se ve* → $\hat{\text{J}}$)«. V Načrtu (1981, 113) so sklopi označeni kot »besede, ki nastanejo z mehanično strnitvijo dela besedila«. Kaj bi bilo tu narobe (Toporišič v SS /122/ omenja še, da se »/p/ri tem lahko izgubi kak naglas podstave ali pa se le-ta lahko tudi kako drugače spremeni (*bojažêljen, prmejdúš* ← *pri môji dúši*). – In kako sklop definira naša avtorica? (184): »sklop – tvorjenka iz zaporednih nepredvidljivih sestavin govora: *se-ve-da*«. Je to bolje? Za Bajca (1952, 83–96) ⁴⁷ pojem sklopa razširja »tudi na besedne zveze, t. i. pomenski sklopi«, a to o razširjenju seveda ne drži, ker ima to že Breznik (SS 1934, 174): *mož beseda, po poli brat, po poli sestra*«. Poleg tega ima Bajec sklop določen tudi pozitivno (83), implicitno tudi z govorno podstavo: »V sklopu (*iuxtaposimum*, *Zusammenrückung*) obdrže sestavni deli svojo besedno funkcijo, postavljeni so tako rekoč drug poleg drugega in niso spojeni s posebnim izglasnim vokalom prvega dela.«

2 Tukaj se ne bomo podrobneje ukvarjali z 2. poglavjem knjige, naslovljenim Iz zgodovine obravnavanja tvorjenk, zlasti zloženek slovenskega knjižnega jezika (33–50), čeprav bi tudi tu lahko marsikaj rekli (in glede splošne vrednosti tega dela disertacije smo v Ocen). ⁴⁸ Omenimo samo še, da avtorica (50) pri naštevanju mojih besedotvornih del spet izpušča mojo razpravo Teorija besedotvornega algoritma (1980), prav tako zelo važno iz l. 1973 o sestavljenkah in izpredložnozveznih izpeljankah.

3.1 Pri zloženkah glede delitve na priredne in podredne zloženke (53) nahajamo tudi nas zavedajoče mesto, češ da so »/p/ri posameznih avtorjih /glede tega/ deloma drugačne razporeditve (zlasti A. Breznik 1944, J. Toporišič, SS 1976)«. Kaj naj bi to bilo? Priredne zloženke (poleg pretežno podrednih) se ločijo tudi v SS 1976, in sicer pri pridevniku, ⁴⁹ nimam pa tega pri samostalniku, kjer pa bi si primere kot *knezoškof* razlagal s podrednim pojmovanjem, tj. s »škof,(ki je) knez«, tukaj bi prišel v poštev le lastnoimenski tip kakor *Anglo-Sas, Anglo-Američan, Breznik-Ramovš*, morda še *Avstro-Ogrska*. Tako sem to prikazal v Na-

⁴⁶ Pri meni dejansko *sevé, bôgvé, očenaš, kdòrkóli, bojažêljen, tèmnordèč, zatém*«. Seveda pri meni na navedenem mestu ni govor samo o navedenem, o sklapljanju pa govorim še pri samostalniku (147), pridevniški besedi (157), prislovu (171–172). (O *zatém* iz »v času za tem« gl. zgoraj.)

⁴⁷ V resnici le do str. 95, namreč v Besedotvorju II.

⁴⁸ Npr. k opombi 1 na str. 3: »F. Jakopin (1981; 1981a) meni, da je Levstik spomladi 1855 v stiku z Miklošičevini predavanji.« Prim. SBL 4 (1932), 652: »Na Dunaju je ostal /Levstik/ do srede maja 1855 ali še nekoliko dalje ter je baje poslušal predavanja pri Miklošiču /...!.«

⁴⁹ Str. 156, 3a (avtorica tu spet ne navaja mesta v moji SS 1976): *črno-bél, bélo-módro-rdèč* itd., npr. še *anglo-ameriški*.

črtu.⁵⁰ Tudi avtorica ima najprej podredne zloženske (53–170), šele nato (170–172) priredne, o katerih pa bomo še govorili, ali so to res vse tam navedene.

3.2 Ker smo že pri t.i. malenkostih, naj omenim še enigmatično avtoričino pripombo 2 (54): »Stavčnočlenska simbolizacija je bila uvedena v SS 1976 (462).« Tu že moram reči, da je ta, in sicer podčrtovalna, metoda tudi res moja, kot recenzent besedil za priročnike pa sem jo v šole uveljavljal prek Zavoda za šolstvo. Bistvo te metode je, da določen tip podčrtovanja zaznamuje takó besedno vrsto kakor njeno prvo skladijsko vlogo: ravna črta npr. samostalniško besedo in v skladnji osebek itd. Kar podrobno pa je ves sistem prikazan v Novi slovenski skladnji.⁵¹ Druga taka drobnost je tudi opomba 16 (68): »J. Toporišič (1969, 249–260) z gradivom potrjuje tudi v Riglerjevem članku /1968/ izraženo misel o izginjanju kolikostnih razmerij.« S tem sem postavljen v čudno luč odvisnosti. O »izginjanju« teh razlik sem jaz seveda pisal že pred 1968.⁵² Podobno bodcanje je opomba 3 (57) o tem, ali sem definiral vezljivost ali ne: Ta mi je nedvomno valenca, ta izraz pa ima deloma različno pojmovanje pri raznih jezikoslovcih (sam vanj vključujem celo tip *očetov prihod* po pretvorbi iz *prihod očeta* iz *Oče (je) prišel*).

3.3 Pa preidimo h glavnim stvarjem tega poglavja, tičočim se nas. Za orientacijo (knjigi manjka pregledna vsebina, podrobno kazalo pa je imenovano vsebina) naj povemo, da so pri podrednih zloženkah najprej obdelane tiste z dvodelnim obrazilom (npr. z *-o- -ec-*) pod 4.1.1, nato pa z enodelnim (*-o-*) pod 4.1.2,⁵³ kar je v več ozirih dobra rešitev.⁵⁴ V tem delu knjige (tj. o zloženkah) obsega gradivo (pretežno stolpčne liste) 47 str., tako da na razpravno besedilo pride kakih 70 str. Kakor razbiram iz kazala, se pri t.i. »glagolskih zloženkah« pri samostalniških tvorjenkah loči 7 pomenskih skupin: dejanje, vršilec, vršilnik (naš izraz), rezultat dejanja, sredstvo dejanja, prostor in čas. To smo že kritizirali: če obstaja, bi bila 6. skupina snov, kraj in čas pa spadata skupaj.⁵⁵ Pri zloženkah pridevnikih take pomenske klasifikacije ni, a bi se po našem dala napraviti, morda spet po zgledu na

⁵⁰ Str. 113–114. Avtorica ga sploh ne upošteva. Najprej so na vrsti podredne zloženske (113), nato priredne, npr. tudi *Schleswig-Holstein*, od teh pa so strogo ločene izpeljanke iz ustreznih zloženk (*črno-belost*, *schleswig-holsteinski*, *Breznik-Ramovšev*).

⁵¹ 1982, 486–488.

⁵² Prim. moj sestavek Predvidljivost razvrstitve glasov ter samoglasniške kolikosti in kakovosti v moji Časovni in naglasni podobi slovenskega jezika, Maribor, 1978, 88–103, kjer je (103) lepo zapisano, da je to bilo objavljeno v JiS-u l. 1967, predobjavljeno pa kot predavanje na Seminarju slovenskega jezika, literature in kulture (pod naslovom Strukturiranost slovenskih glasov ter predvidljivost njihove distribucije, kar je dostopno tudi šapirografirano v zborniku slavistične knjižnice na FF v Ljubljani). O kolikostnih razmerjih gl. v GNPSJ, str. 99–103.

⁵³ Prvo na str. 53–156, drugo 156–170 (temu nato sledijo priredne zloženske).

⁵⁴ V Načrtu te delitve ni, ker glede pisanja med enimi in drugimi zloženkami ni razlike.

⁵⁵ Čas ima že Breznik, 1934, 175: *kozoprsk* (čas, v katerem se koze prskajo); primer za snov: *kolomaz*.

izglagolske izpeljanke.⁵⁶ Upoštevanje govornih podstav je precej po Brezniku (SS 1934, 175–176), kjer Breznik loči podstave s predmetnim in prislovnodoločilnim določilom, zatem pa brez razlike navaja samostalniške in pridevniške zloženke iz iste govorne podstave, npr. *bogoljub* (kdor Boga ljubi) in *dobičkanosen* (kjer bi bil lahko zapisal podstavo »tak, ki nosi dobiček«).

3.4 Tudi tukaj se v nadaljnjem omejimo na stvari, ki so v očitnem nasprotju z našo teorijo, pa naj bo to na zunaj vidno ali pa je bolj ali manj zakrito. To je zlasti naglas zloženk, kjer si avtorica nekako prizadeva rušiti mojo teorijo, sprejeto tudi v SSKJ.⁵⁷

3.4.1 Avtorica glede tega⁵⁸ že takoj na začetku (22. opomba, str. 85) piše: »S. Škrabec (1916–1919, 1–60) veže enonaglasnost na vse /v/ pravem pomenu zložene besede; naglas je, piše Škrabec, 'na prvem zlogu drugega dela sestave. Pervi del se naglašja le redko, takrat namreč, kader se hoče posebej poudariti /.../' 19.« Tam Škrabec v resnici piše to: »V pravem pomenu zložene besede pa imajo NAVADNO /to besedo je avtorica izpustila/ samo po en naglas in sicer NAJ VEČKRAT /tudi to od nas poudarjeno pisano zvezo je avtorica izpustila/ na prvem zlogu drugega dela sestave.« Nato avtorica govori o svojih določitvah naglasa v razpravi O eno- in večnaglasnosti nekaterih besednih kategorij (1978).⁵⁹ Tam se že na prvi (211) strani vidi, da je pri Škrabcu dvonaglasnost širša, kakor navaja avtorica, saj pravi, da se »/n/a več zlogih poudarjajo (besede), skerčene iz več prvotno samostojnih besedic (npr. *dòkàj*) in sestavljene brez veznega samoglasnika: *pólzêmeljnik*, *pétstolétnica*, *devétdnévnica* itd. V poslednjem primeru ima prvi naglasni zlog tudi nekoliko stavčni povdarek ali na enem ali na več zlogih.«

In kako bi končno glagolske zloženke (tj. v resnici zloženke z glagolom v govorni podstavi) naglaševala naša avtorica? »/V/edno /je/ naglašen tisti korenski morfem v besedotvorni podstavi, ki je nastal iz jedra stavčnega določujočega člena v /govorni podstavi/, v našem primeru torej glagolski korenski morfem.« (86) To njeno pravilo pa pozna dve izjemi: *klátivítez* (t. i. velelniška zloženka, vendar ne tudi *kažipot*) in z glagolom v prvem delu (*tresoglàv*). Pri tem so ji »dvonaglasne tiste, ki so nastale brez priponskega morfema,« »enonaglasne /.../ pa vse druge« (r. t.).⁶⁰

⁵⁶ Prim. SS 1976, 151–153, pomenske skupine 1–4: prva skupina (deležniška) odpade, ker je tvorjena iz že danih zloženih glagolov, druge skupine (stanje potek, uporabnost, namenjenost in naklonost) pa so morda le možne, npr. *radoveden*, *vodonosen*.

⁵⁷ Te svoje teoretične postavke sem predlagal v fazi nastajanja 1. knjige SSKJ komisiji za pravopis, pravorečje in gramatiko pri SAZU, ki sem ji takrat (skupaj z A. Bajcem in J. Riglerjem) dekretalno predsedoval. Avtorica v svoji bibliografiji navaja moja sestavka iz l. 1967a, 1969.

⁵⁸ O naglasu avtorica govori na str. 85–86. O naglasu zloženek je sicer govor na str. 89, 114, 131, 134, 160, 164 (2 ×), 171, 172, včasih pod posebnim razdelkom, včasih ne.

⁵⁹ Ta letnica je zavajajoča, saj gre tedaj za ponatis te razprave v GNPSJ (211–222), prvotno tiskane v JiS-u 1969, 51–59, iz opombe 1 na str. 211 v GNPSJ pa se vidi, da gre za moje razmišljanje o tem v l. 1966 (radijski pogovor), natisnjeno v Jezikovnih pogovorih II, Ljubljana, 1967, 120–135 z naslovom Besede z dvema naglasoma.

⁶⁰ Med avtoričinimi primeri je en sam, ki se temu ne pokorava: *zlódej* – pač pa ga več ne občutimo kot zloženko. – V avtoričini disertaciji (183 nasl.) je to formulirano čisto drugače: »neglagolski del BP

3.4.2 Zanimivo je, da se avtorica praktično ne meni za pravila o večnaglasnosti v SSKJ I (1970, XXV, tj. § 182), iz katerega se vidi, da so v slovarju dvonaglasne zloženske oz. sestavljenke: prve, če je v prvem delu števnik, če je drugi del samostalnik, druge pa sploh: *dvódelén, bíkonkáven, črkoslikár, bíokemíja, ántifašíst*. Prvi naglas pa da se lahko opušča, če se drugi del tvorjenke lahko nasloni na glagol (*črkoslikar*) oziroma tedaj, če gre za izraze znanstvenih disciplin (*biokemija*), sploh pri števnikih, oz. če se izgublja občutek za sestavljenost (*antifašíst*).^{61a}

Avtorica se sploh ni trudila, da bi podala pregled nad v slovarju uveljavljeno večnaglasnostjo, v SSKJ uveljavljeni sestav pa nato skušala ovreči z argumentiranjem. Omenja le (86), da je večnaglasnost v SSKJ oprta na mojo razpravo iz l. 1978.⁶¹ V obširnih listah primerov bi bila nato morala podati razlike med dvonaglasnostjo v SSKJ in med ono v njenih listah (večinoma imenovanih gradivske).⁶²

3.4.3 Glede števil naglasov avtorica (86) meni, »da so enonaglasne tiste /zloženke/, ki imajo zložensko pripono, torej soglasniško ali glasovno prazno – ničto«. Druge pa imajo pač po dva (ali več) naglasá. Med primeri na listah (91–104) so s tega stališča napačni primeri kot *zborovódkinja* (95), saj imamo tu zložno pripono (*poslovodka* v SSKJ ni izkazana). Popolnoma je avtorica zablodila v primerih kot *prvonagrajêni* (4.1.1.1.10.5), kjer gre za tvorjenko iz pridevniške podstave, torej »nagrajen s prvim mestom« (podobno *prvôobhajanec*) ipd.

Tudi pri sestavini samo- (87–89) avtorica ne loči tistega, kar je res iz glagolske govorne podstave, od onega, kar je iz samostalniške, npr. *samohodec* proti *samohranilka*. Glagolsko podstavo ima prvi tip (enonaglasni), samostalniško pa drugi (za pridevniške zloženske iz glagola prim. *samoróden* proti *samoslepílen*⁶³ oz. *sámoizobráziti*).⁶⁴

O naglasu zloženk je v knjigi govor še večkrat, na str. 114 pri t. i. »imenskih zloženkah«, tj. pri zloženkah iz imenske podstave. Avtorica meni, da je »/m/esto

/ne/ izgubi naglasa /.../ v tistih nekaj primerih, ko ima ta del ohranjen priponski morfem, npr. gopóstvazêljen, dobíčanósen idr.« (V rokopisu k temu mestu disertacije moja pripomba: »To je zgrešeno.«) Na tem mestu so se navajali še primeri »globínómér, brzínómér (: brzójàv, brzopís, brzoplóven idr.), skupínovóджа, starínokòp (SSKJ ohranja tudi v teh primerih samo en naglas)«.

⁶¹ V resnici izšlo pri meni v sestavku v Jezikovnih pogovorih II, Ljubljana, 1967, 128–135: Besede z dvema naglasoma; od A. V.–M. navedena razprava pa v JiS 14 (1969), 52–59.

^{61a} To je slabše: *ántifašíst* = nasprotni fašíst, *antifašíst* = kdor je proti fašistom.

⁶² Na str. 91–104, 120–127, 144–156, 165–170, 172, tj. na 12,5 + 7,3 + 12 + 5 + 0,5 = 37 str. V disertaciji je tako primerjanje imela na str. 186–187, 188–190, 191–192, 193, z mnogimi napakami (prim. nižje), kar pa je sedaj povsem odpadlo. Za napake prim.: *tèk* in *-tèk -éka* (npr. *brzotek*: v resnici *-tèk tèka* ali *tèk -a*), *vòd -òda* (v resnici npr. *strelòvd -òda*), *-slòv -òva* (v resnici npr. blagoslov: *-slòv -òval -òva*), *-bòj -òja* (v resnici npr. *četveròbòj -òja*), *-spèv in spév -éva* (v resnici npr. *dvòspèv - éva* in *dvòspèv -a*), itd., ena sama zmeda. Npr. še *-kòp -òpa* (v resnici npr. *peskòkòp -òpa*), *-lòv -òva* (v resnici npr. *snegòlòv -òval -òva*).

⁶³ Pri teh pridevnikih na *-n-* ima avtorica vse polno napak v zvezi z določnostjo, prim. *mesojédni, koristonósní* (96) nam. *mesojéden, koristonósen*).

⁶⁴ Primerjava z disertacijo (223–227) kaže veliko sprememb v naglaševanju (v nadaljevanju najprej primer iz disertacije, nato iz knjige): *samodejávén - sámodejávén, samohranílka - sámohranílka, samòindúkcija - sámòindúkcija, samoodlòčati - sámooobtoževati* itd. (o tem v moji Ocení, 463, kjer pa je mesto skvarjeno prav tam, kjer se tudi v Ocení ločijo tvorjenke iz glagolske zveze (te imajo en naglas) od tvorjenk iz samostalniške zveze (dva naglasa).

naglasa vedno na desnem, določenem delu besedotvorne podstave«, glede prvega dela zloženke pa misli, da »je več verjetnosti, da bo ohranjen tudi naglas kljub zloženskim lastnostim pripone«, »/č/e je /.../ v besedotvornem procesu ohranil besedotvorni morfem«.

Kaj naj to pomeni? Lista primerov (120–127) kaže delno zelo redko odstopanje (naglas samo na prvi sestavini: *ónkraj*, *ónostran*, *ónstran* – *tostrán*, 127), edini primer z zložno pripono (*dolgovláknat*, 121) ima en sam naglas, pač pa ima *stótisočglávi* (125) dva, čeprav je obrazilo – po avtoričinem – ničto.⁶⁵ En sam pridevnik s števnikom v podstavi pa ima dva naglasa (že omenjeni *stótisočglávi*). Tako avtorica navaja npr. *dvoglávi* (124, z napačnim -i), medtem ko je v SSKJ *dvógáv/dvógáv* (s cfl. na -ǫ-), ali *isto-* (125–126) le nenaglašeno, ker ima tako tudi SSKJ, čeprav ima za *isto...* predvideno *isto...* ali *ísto...*⁶⁶

3.4.4 O naglasu pri zloženkah s števniki v prvem delu je govor v posebnem poglavju (127–134) z ustrežno listo primerov (144–150). Glede tega, kar je števnik, avtorica (127) navaja, da »Breznik (1916, 109, 114) deli števnike na določne (glavne, vrstilne, ločilne, množilne, delilne, ponavljalne) in nedoločne«,⁶⁷ je treba reči, da je to delitev Breznik l. 1934 opustil in nedoločni števniki so mu kar 7. skupina števnikov sploh.⁶⁸

O naglasu je tu govor (131) v tem smislu: »/E/nonaglasne so vse tiste pridevniške zloženke, ki imajo v (govorni podstavi) priponsko netvorjene števnike; to so načeloma glavni števniki, npr. *dvobárvni*, *tridnévni* /.../, vendar *petéroogláti*, *dvójnojámasti*; na enonaglasnost vpliva tudi zloženska pripoda, npr. *osmerokráki*.« Glede naglasa samostalniških zloženk te vrste (134) meni, da so enonaglasne tiste, »ko je določujoča sestavina besedotvorne podstave samo korenskomorfemska«, druge pa da so večnaglasne.⁶⁹

Kaj kažejo liste (144–149 za pridevnik, 149–150 za samostalnik)? Pri prvih imajo po dva naglasa zloženke s *četrť-*, večina z *desét-*, vse z *devét-*, *dvanájst-*, edina z *dvájset-* in edina z *dvátisoč*⁷⁰ (prim. še *ósemdeset-*, *pétideset-*, *pétindvajset-* itd.) Tu

⁶⁵ Prim. nedoločnost v avtoričinem »pravilu« o številu naglasov (114): »Zloženke s tvorjenim pridevniškim prilastkom bi bile prej dvonaglasne.« »Število naglasov v SSKJ pri količinskorodilniških zloženkah pa sloni v glavnem na določilu J. Toporišiča (SS 1976; 1978) /brez strani!, da so izpeljanke z glavnim števnikom v skladenjski podstavi dvonaglasne!«

⁶⁶ Glede števila naglasov pri Miklošiču (1975, 396) velja, da na navedenem mestu o tem ni govor.

⁶⁷ Pri tem ne pove, da so delilni tipa »po en« (113), ponavljalni pa v resnici (114) prislovi in še kaj (*dvakrát*, *prvíč*; *poldrugí*), nedoločni (114) pa so mu tudi samostalniki kot *množina*, pridevniki in nedoločni zaimki (*mnog*, *noben* – *nekaj*) in prislovi (*več*).

⁶⁸ Tako že v izdaji 1924, v izdaji 1921 pa je nedoločne izpustil.

⁶⁹ Tu avtorica opozarja na »vedno naglašeni samoglasniški (prav bi bilo zložni) /.../ -ak in -áš« (brez opozorila na to kategorijo pri meni). Zakaj naj bi bilo tu treba posebej omeniti tudi -ar, ni jasno (saj vemo vsaj že od Šolarjeve kritike Bajčevega Besedotvorja, da je -ar lahko naglašen ali nenaglašen; prim. tudi pri meni SS 1976, 1984, 134: -ar *pečár* – *drážbar* nasproti -áš, áč (če ima v SS 1976/1984 izpostavljeno priponsko obrazilo naglas, pomeni, da je zmeraj naglašeno, ob nenaglašenem obrazilu pa razbereš, ali je nenaglašeno ali lahko tudi naglašeno, iz primerov ob nenaglašenem priponskem izpostavnem obrazilu).

⁷⁰ Spet napačno z določnostno končnico, npr. *dvájsetletni*, kar bi dalo npr. *Ta fant je dvájsetletni* nam. pravilnega *dvájsetleten* 'imajoč 20 let'.

in tam je pri tem kaj narobe. V primerih kot *fašistovski* (132) ne gre za podaljšano osnovo (o tej govorimo v primerih kot *sin sinov-i*, *gozd gozdov-i*), ampak za spono k podstavi, ki omogoča lažjo tvorbo pridevnikov na *-ski*. Tudi niso »obča imena« (r. t.), ampak »občna«. – Kako je to v SSKJ: *četrťfinále*, *desétlétén* (A. V.-M. *-tni*), *deséttónski* itd., npr. še *dvóčetrťnski* (A. V.-M. *dvočetrťnski*), *nékajlétén* (A. V.-M. *nekajlétni*).

3.4.5 O naglasu zloženek z »razmernim pridevnikom« v prvem delu (134–144), lista (144–156) pa ni nikjer nič rečeno. Iz liste primerov razberemo, da so take zloženske dvo- ali večnaglasne, enonaglasne pa da so tiste z *božje-*, *desno-*, ena z *drugo-* (*drugolétni*), s *kameno-*, *levo-*, *pet-*, pa s *prvo-* (izjeme s *prvo-*: *-instančen*, *-kategorni*, *-razredni*, *-stopenjski*), pa npr. še *srednje-* (*-medicinski*) itd. – Mislim, da se je tu avtorica povsem izgubila, in sicer tudi že v razpravi, a se tega ne splača podrobno pregledovati. Omejimo se na nekaj slučajno odbranih mest.

Ena takih stvari je govorna podstava zloženek, npr. za zloženko *buržoaznodemokracijski* (135): govorna podstava je samo »povezan z buržoazno demokracijo«, ne pa da se ta podstava še dalje »pomenoslovno« razlaga z »z demokracijo (od buržoazije« in še dalje s »ki jo ima buržoazija«. Še huje je pri *cerkvenoslovanski* (140) ← »ta, ki je povezan s cerkvenimi Slovani« ← »s Slovani v cerkvi«, čeprav se ob tem reče: »pretvorba je formalna in dejansko ne ustreza« (r. t.). Ta pridevnik je namreč napravljen neposredno iz »slovanski, in sicer cerkveni«.

3.4.6 Naslednje naglasno mesto je na str. 160–161, tiče pa se zloženek s samo medpono, kot je npr. *zobozdravnik*. Avtorica ima te zloženske za enonaglasne (*zobozdravnik*) zato, ker v prvem delu podstave (*zob-*), nima pripone, dvo- in večnaglasne pa so ji zloženske, ki so »v celoti prevzete oziroma kalkirane⁷¹ ali deloma kalkirane« (*ávtočésta*). Na drugem mestu (163) so ji zloženske tipa *filolog*, ki da so »upravičeno enonaglasne«. Te druge zloženske imenuje »zloženske z nadomestnimi (prevzetimi) sestavinami: *agrotehnika*, *bronhografija*, *aerofag*. – To je seveda spet vse zmešano: *ágtrotéhnika* je dvonaglasna (iz *tehnika za agro-* 'polje'), drugo dvoje pa je iz glagolske zveze (za drugo prim. *zemljepisje*, ali *zrakožer*). V resnici je takó, da ima zloženska, v kateri je druga sestavina taka že v podstavi in je torej vzeta v govorno podstavo, npr. *mehánika*, dva naglasa, druge pa enega.⁷²

O naglasu je spet govor (164) v zvezi s *samo-* v 1. delu zloženske;⁷³ tu je rečeno, da imajo dva naglasa tiste, ki imajo samo medpono, katere so to, pa ni povedano.⁷⁴

⁷¹ Navaja tudi *monosaharíd* in *fizkultúra*, oba v SSKJ pravilno dvonaglasna: *mónosaharíd*, *fizkul-túra*.

⁷² Pri meni (Slovenski knjižni jezik 4, 1970, 137) je izrecno rečeno, da so končaji kot *-logtja*, *-grafija* ipd. na pol obrazilni: »/S/koraj že na stopnji priponskih obrazil /.../; v veliki meri imajo slovenske vzporednice«. V SS 1976/1984 (146) so navedeni primeri (z enim naglasom) za končaje *-logtja*, *-grafija*, *-plán*, *-fób*, *-méter*, *-návt*, *gráf*, *-grám*, *-skóp*, *-cít*, *-kracítja*, *-gnozítja*, *-fonítja*, *-nóm*, *-zofítja*.

⁷³ Liste za to skupino ni na tem mestu (ampak na str. 102–104). V disertacijski nalogi 1983 je na str. 223–227.

⁷⁴ Kako se bo tu kritični bralec znašel pri »Miklošič (1875), Breznik, Bajec (1952)« brez navedbe strani, kjer bi to lahko bilo ali pa je (pri Bajcu npr.).

– V resnici tudi tu velja: en naglas imajo zloženke z glagolsko podstavo (*samodřč* ← kar samo drči), kar pa ima v podstavi imensko zvezo, pa je đvonaslasno: *sámohranílka, sámočistílen, sámoovádíti*).

Na isti strani (164) je govor še o naglasu zloženek s *pol-*, *věle-* v prvem delu: stare zloženke (*póldne*) naj bi imele en naglas (sem avtorica šteje tudi *poltréh, polpětih*, čeprav take zloženke ne obstojijo)⁷⁵ – in kako vemo, katere zloženke so stare –, druge, torej ne »zelo stare«, pa da imajo po dva naglasa. Zloženke z »medponsko-priponskim« obrazilom pa da so enonaslasne (r. t.), npr. *polléjje*.⁷⁶

3.4.6 Končno še o naglasu prirednih pridevniških zloženek (172): »Za razliko od podrednih zloženek so (priredne) đvonaslasne: *sívo-zelèn – sivozelèn*«. – Avtoričina teorija o enonaslasnosti podredno zloženih pridevniških besed seveda ne velja. V SSKJ (prim. *siv*) imamo pisano samo *sivo zelen/moder*, hkrati pa *sivo lisast* in *sivolisast*, kar oboje predvideva dvojni naglas. Prvi del teh zloženek ima v SSKJ tudi posebno iztočnico: ²*sivo*... Poleg tega je gotovo, da tip *cerkvénoslovánski* ima dva naglasa: prim. SSKJ *cerkvénoslovánski*, oz. več naglasov tvorjenke tega tipa (ravno tam *stárocerkvénoslovánski*).

Z druge strani tudi v knjigi navajane t. i. priredne zloženke naglasno niso enake: *círilmetódovec* proti *glavonóžec* oz. *dúrmól* proti *knežoškòf*. Vse v knjigi navedeno na tem mestu niso priredne zloženke ali pa sploh ne zloženke, npr. *glavonožec* (kar je morda celo iz *glavonog*) je iz podstave »nekaj z nogo na glavi; *indogermanist* je tisti, ki proučuje *indogermáne*, tj. nosilce jezikov, ki se razprostirajo od *germanov* do *indov* (tj. germansko, indsko govorečih); *generallajtnant* prav tako ni *general in lajtnant*, ampak *lajtnant general*; in podobno je s *srbohrváški*, kar je *hrváški s srbskim*. – Prava zmeda je tudi v avtoričinem naglaševanju istih besed: 171 *bógočlověški, índoevrópski, srbohrváški* – 172 *bogočlověški, indoevrópski, srbohrváški*. To le ni resno.⁷⁷

Za Slovenski pravopis 1990 sem glede naglaševanja zloženek formuliral naslednje preprosto pravilo (127): »Po dva naglasa (ali več) imajo zloženke, katerih drugi (zadnji) del je nespremenjen prevzet iz podstavne besedne zveze: *živínó-zdravník* ← *zdravník za živínó, sívozelèn* ← *zelèn na sívo, literárnozgodovínski* ← *zgodovínski, in sicer literarno, zgórnjepolskávski* ← *Zgornja Polskava /prav: zgornji, in sicer polskavski, stárocerkvénoslovánski* ← *stári cerkvéni slovánski*.« Itd.

Naglas je obravnavan še v Povzetku (181). Avtorica meni, da imajo podredne zloženke, tvorjene tudi s priponskim obrazilom, en naglas: *peskokòp, dvoqlàv*. Naglas tudi na prvem delu zloženke pa da se pojavlja, če je priponsko obrazilo t. i. »izpeljavno (nezložensko)«. ⁷⁸ Đvonaslasnost bi »potrjevala /?! še tvorjenost (prve)

⁷⁵ V resnici sta to dva tipa: [pòudne] proti [pòl tréh].

⁷⁶ Tako v SSKJ nasproti *pólléjje*: A. V.–M. navaja z enim naglasom *pólčas, póldan, poldnévnik, pólkno, pólknica, pólmer, pólnoč, pólotok, polzajedávka*. Ni rešeno vpršanje, zakaj naglas na *pol-* je, na drugi strani pa ga ni. V SSKJ: isto, vendar *pólčas* in *pólčas, polmér* in *pólmér, pólotok -óka* tudi *-a* in *polotòk -óka, polzajedávka*.

⁷⁷ V SSKJ *bógočlověški, indoevrópski, srbohrváški*, pa *srbskohrváški*.

⁷⁸ Kaj je »izpeljavna (nezloženska)« pripona, iz Stvarnega kazala (205) ni razvidno, treba je to iskati pod »pripona zloženke« oz. »samoglasniško nezloženski«. Na str. 86 v op. 25 so navedene »nezloženska samoglasniška pripona *-(a)lec, -(i)lec, -(o)levalec*; sem bi šla še *-átelj, -ja*. Zloženske pripone so navedene na str. 30, 31, 73, 78, 80, 83, 86, 104, 113, 163.

sestavine«, npr. *denárnogospodárski*. Tudi nepriponske zloženske naj bi imele samo en naglas, če prvi del ni tvorjen (*zobozdravnik – posojiljemálec*) /*zobozdravnik* propade že ob *živinozdravniku*, ki je pač enako naglašen/, dvonaglasne pa naj bi bile zloženske s »končniško homonimno« medpono (*ávtocestá*) in seveda vse, kar je priredno zloženo (*sívo-bélo-móder*). – Ker smo že videli, kako je z vsem tem, tu protiargumentov ne bomo še enkrat navajali.

4 Kaj za z a k j u č e k? Ob obširnem gradivu predvsem nevzdržno oporekanje teoretičnim rešitvam pisca tega sestavka, ki so v bistvu uresničene tudi v SSKJ in Slovenskem pravopisu 1, 1990. Brez odgovora pa smo ostali na mnoga vprašanja, ki jih je avtorica sicer eksponirala v prijavi svoje disertacije, ki pa jih zaradi prenosa težišča naloge v neutemeljeno kritičnost nasproti dosedanjim dosežkom ni izpolnila. Kar se tiče natančnosti in metodološke čistosti, pa je knjiga pravi zgled, kako se znanosti ne prispeva. Isto velja tudi za avtoričino gospodarnost besede.

SUMMARY

The word-formation algorithm has indeed six steps: (1) *bród na páro*, (2) *bród* → *-nik*, or *-o-*, (3) *na páro*, or *bród na páro*, (4) *pár-*, or *-bród, pár-*, (5) *pár-* + *-nik*, or *pár-* + *-o-* + *-bród*, (6) *párník*, or *parobród*. What is contained in the first step is a speech base, not a syntactic base, since an identical syntactic base may furnish two different word-formative types: *májhna híša = nížji kúhar* → *híšica ≠ nàdkúhar*. Compounds have one formant (affix) like all the other word-formative types, but the formant may consist of one part or of two discontinuous parts: the interfix may (*živinozdravnik*) or may not (*trístopenjski, štíríz-réden*) neutralize the grammatical properties of its unit, and the two-part formant enables with its suffixal part the compounds to belong to different types of speech: *stezosledec* n. masc., *kratkolas* adj. Verbal derivatives with a prefix are rarely prefixions [to coin an equivalent for the Slovene term *sestavljjenke*] (e. g., *prédnarodčítí* ← *poprêj narodčítí*), usually they are derivatives from prepositional phrases (*izstopítí* ← *stopítí iz*). There are six semantic groups of substantival derivatives: the fifth denotes space/time, the sixth denotes substance (*križišče, škropivo*). Interfixes are of different origins, e. g., thematic (*brat-o-ljubje*) and case-desinential (*Slovenij-a-cesté*), while prefixes (i. e. accented prefixes) are semantic counterparts of concepts from a "coordinate system": before – after, plus – minus, higher – lower, and the like. The accent of complex words is determined by fixed rules on the basis of accent information (including the so-called intensity of accent) contained in the elements (both in the base and in the suffixal formant) of the complex word. As a rule, compounds whose formant has (also) a suffixal part have a single stress, and compounds whose formant has only an interfixal part have two, or more, stresses. Demotivation may bring about the disappearance of the first place of stress. This system of mono- and biaccentedness is well confirmed in the *Slovar slovenskega knjižnega jezika*, though it may contain occasional errors. The pluriaccentedness of certain types of compounds is further confirmed by the Slovene linguistic scholarly tradition. The foreign origin of a word bears no importance here. The theory of accent in word-formation, including its tonemicity aspects, is borne out also by two articles conceived in a generative-transformational vein by Marta Pirnat and this author, respectively. The latter tests his word-formation theory in the present article by critically analyzing the opposing propositions contained in A. Vidovič-Muha's book *Slovensko skladijsko besedotvorje ob primerih zloženk* (Ljubljana, 1988).